

DE REPUBLIEK KATANGA (1960-1963)

Leopold Verbist

INLEIDING

In dit artikel behandelen we de geldmiddelen, eretekens, penningen en kentekens van de Republiek Katanga, die als afgescheurde provincie van Congo maar een kort leven was beschoren. Zoals we zullen zien, werden de munten geslagen in omstandigheden die tot voor kort niet helemaal duidelijk waren en soms verkeerd werden beschreven in de literatuur.

HISTORIEK

De strijd tussen Leopold II en Cecil Rhodes om Katanga

In de 19de eeuw maakten westerse landen er een erezaak van om een kolonie te hebben. Koning Leopold II had enorme ambities op dat vlak en had reeds enkele expedities van de Amerikaan Henry Morton Stanley door Centraal-Afrika gefinancierd. De Afrikaanse taart werd verdeeld op de Conferentie van Berlijn in 1884-85, en onze meester-diplomaat Leopold II had daar gedaan gekregen dat hij Congo kreeg toegewezen, mits hij er vrijhandel toeliet.

De grenzen van Congo moesten evenwel nog vastgelegd worden. De oorspronkelijke bedoeling van Leopold II was dat Congo zich van de Congomonding tot aan de oostkust zou uitstrekken, maar de Duitse kanselier Bismarck was niet geneigd dat goed te keuren, want hij zag het oosten als Duitse kolonie (Duits-Oost-Afrika, nu Tanzania). Leopold II en Stanley kwamen dan met een bescheidener voorstel : het gebied van de Congomonding tot aan het Tanganyikameer tussen 4° noorderbreedte en 6° zuiderbreedte (dat omvatte Katanga dus niet). Bismarck ging akkoord, maar Frankrijk weigerde het stuk ten noorden van de Congomonding af te staan (nu bekend als Congo-Brazzaville en Gabon).

Daarop werkte Leopold II een nieuw voorstel uit. Het verlies van het gebied ten noorden van de Congomonding werd gecompenseerd door een zuidwaartse uitbreiding van Congo met bijna 4 graden, met als zuidgrens de waterscheiding Congo-Zambezi (wat *de facto* neerkwam op Katanga, ook al wist toen niemand waar die waterscheiding precies lag). Dit voorstel hield

een enorm risico in, want er had nog nooit een Belg voet gezet in Katanga, terwijl er wel al Engelse (Verney Cameron) en Duitse expedities (Reichard en Böhm) gepasseerd waren. Leopold II stuurde dat voorstel in augustus 1885 naar het Britse *Foreign Office*, waar het, wegens verloop van de grote bonzen, door een lagere ambtenaar geregistreerd werd zonder dat er een haan naar kraaide. Dat was een meesterlijke zet, want later bleek dat Katanga ontzettend veel bodemschatten bevatte (koper, kobalt, tin, uranium...) en de rijkste provincie van Congo was.

Belgisch Congo, met in streepjeslijn de oorspronkelijke grenzen van de Congo-Vrijstaat in 1885.

Vanaf 1888 begonnen er in Engelse kranten artikels te verschijnen waarin de goedkeuring om Katanga aan de Congo-Vrijstaat te laten *a stupid blunder* genoemd werd. De Britse regering begon te geloven dat er een mooie toekomst voor het gebied was weggelegd indien het in Britse handen zou komen. In 1889 richtte Cecil Rhodes, een zeer succesvol Brits kolonist, de *British South Africa Company* op, met de bedoeling de bodemschatten in zuidelijk Afrika te ontginnen. Engeland voerde namelijk een politiek van *informal empire*, wat inhield dat Engeland de Europese handel met Afrika volledig controleerde, zonder evenwel ergens territoria effectief te bezetten. Zulks teneinde problemen met de lokale bevolking te vermijden. Cecil Rhodes verplaatste zijn werkterrein van Zuid-Afrika steeds verder naar het

noorden, en liet zijn oog na Rhodesië (vandaag Zimbabwe en Zambia) ook vallen op Katanga, waarvan de bodemschatten ondertussen waren gekend. De krant *The Times* suggereerde dat de Britse *Royal Niger Company*, *British East Africa Company* en *British South Africa Company* elkaar in het hart van Afrika zouden kunnen ontmoeten. Cecil Rhodes droomde zelfs van een spoorverbinding tussen Kaapstad en Cairo, uiteraard volledig over door het Britse Rijk gecontroleerd grondgebied (deze spoorweg werd later grotendeels gerealiseerd ; alleen het deel Soedan-Oeganda ontbreekt vandaag nog).

Spotprent in het Engelse tijdschrift *Punch* uit 1892 over Cecil Rhodes' droom : de spoorweg van Kaapstad tot Cairo

Leopold II had toen nog niets ondernomen in Katanga omdat hij zijn handen vol had met het opstarten van zijn zaken in de rest van Congo, en deze ontwikkelingen betekenden dan ook een groot gevaar voor zijn aanspraak op dit gebied.

In die periode was Katanga een lokaal koninkrijk, zoals er destijds vele bestonden in Afrika. Aan het hoofd ervan stond de zwarte koning Msiri, die resideerde te Bunkeya. Hij was slavenhandelaar geweest, afkomstig uit het oosten van Afrika, en voerde een schrikbewind. Uiteraard had niemand hem ooit gevraagd of hij wel akkoord ging met de plannen van Leopold II.

Msiri

In 1890 drong Harry Johnston, de Engelse consul in Mozambique, er bij de Britse regering op aan om Katanga te annexeren. Cecil Rhodes greep in en stuurde twee expedities naar Katanga om er verdragen af te sluiten met Msiri. De eerste, onder leiding van de Schotse mijningenieur Joseph Thomson, slaagde er niet in om Bunkeya te bereiken. De tweede expeditie, die geleid werd door de vice-consul in Nyasaland Alfred Sharpe, bereikte Bunkeya eind 1890 wel. Msiri ontstak echter in grote woede toen hem het voorgestelde verdrag uitgelegd werd en Sharpe moest Katanga ontvluchten.

Leopold II begreep dat de enige manier om de Engelsen de baas te blijven erin bestond hen voor voldongen feiten te plaatsen, en stuurde in de periode 1890-1893 dan maar zelf vier expedities naar Katanga, met de bedoeling het gebied effectief te bezetten, verdragen af te sluiten en bedrijven op te richten. De eerste werd geleid door de Belgische luitenant Paul Le Marinel, die als opdracht had militaire posten op te richten aan de oostgrens van Katanga teneinde de dreiging van de Arabische slavenhandelaars in te dijken. Hij was daarmee in 1891 de eerste Belg die ooit een voet zette in Katanga. De tweede en derde expedities waren handelsmissies die georganiseerd werden door de *Compagnie du Congo pour le Commerce et l'Industrie* en door de Vrijstaat zelf. De vierde werd ondernomen door de net opgerichte *Compagnie du Katanga* en stond onder leiding van de Canadese genieofficier William Stairs, die Bunkeya bereikte in december 1891. Ondanks ellenlange onderhandelingen weigerde Msiri zich te onderwerpen aan de Vrijstaat ; hij werd uiteindelijk in een vuurgevecht doodgeschoten door één van de expeditieleden, de Antwerpenaar Omer Bodson, die daarbij zelf ook omkwam. Katanga werd dan opgedeeld onder een aantal lokale chefs en onder het gezag van de Vrijstaat geplaatst.

Eind 1893 kon Leopold II terecht besluiten dat Katanga definitief tot het grondgebied van de Vrijstaat behoorde. De precieze grenzen ervan werden echter pas vastgelegd in 1911-14 door een gezamenlijke Belgisch-Britse missie.

Belgisch Congo

In een schandaalsfeer schonk Leopold II in 1908 zijn Vrijstaat als kolonie aan België ; het gebied werd van dan af Belgisch Congo genoemd. De schandalen betroffen de onmenselijke behandeling van de inlandse bevolking (sommigen spraken van een genocide), voornamelijk aan het licht gebracht door de Engelsen. Leopold II overleed in 1909 zonder ooit een voet in Congo gezet te hebben, maar hij was er wel ontzettend rijk mee geworden. Met dat geld financierde hij grote prestigeprojecten in België. Een belangrijk deel van zijn vermogen bracht hij onder in de *Koninklijke Schenking*, die vandaag nog steeds de koninklijke eigendommen beheert.

Maar ook Belgische bedrijven hadden winstgevende activiteiten opgestart in Katanga, dat de rijkste provincie van Belgisch Congo was dank zij de bodemschatten zoals kobalt, tin, goud, uranium en vooral koper (de regio maakt deel uit van de *Copperbelt*, die loopt van Katanga tot in Zuid-Afrika). Dat laatste werd ontgonnen door de in 1906 opgerichte *Union Minière du Haut-Katanga*.

De onafhankelijkheid van Congo (1960)

Vanaf de tweede helft van de jaren '50 van de vorige eeuw groeide in de verschillende Afrikaanse kolonies de roep naar onafhankelijkheid. In België was men van oordeel dat er nog 20 tot 30 jaar nodig zouden zijn om

Belgisch Congo naar de zelfstandigheid te begeleiden, maar in 1960 was er al geen houden meer aan en werd het land totaal onvoorbereid onafhankelijk op 30 juni. President Joseph Kasa-Vubu en eerste minister Patrice Lumumba waren twee rivalen uit verschillende politieke partijen, waartussen het niet boterde. Lumumba predikte het unitarisme, waardoor de rijkdommen van de welstellende provincies ook de rest van Congo ten goede zouden komen, en toonde zich voorstander van verregaande sociale hervormingen. Hij was een idealist die geloofde dat er welvaart kon komen, mits de Belgen maar buiten te smijten en alles in eigen handen te nemen. Eigenlijk was dit totaal onrealistisch, want daar waren nauwelijks lokale mensen voor opgeleid. Dat alles schoot in het verkeerde keelgat bij vele westerse landen, en hij werd als communist afgeschilderd en tegengewerkt. Al in de eerste weken na de onafhankelijkheid staakte de *Force Publique*, die wilde dat de Belgische officieren eruit gegooid werden.

De afscheiding van Katanga (1960-1963)

Reeds op 11 juli 1960 riep Moïse Tshombé de onafhankelijkheid van Katanga uit. Zijn droom was een welvarend Katanga, met de hulp van de Belgen en de *Union Minière* : eigenlijk een veel realistischer streven dan dat van Lumumba.

Moïse Tshombé (1919-1969)

België, dat er belang bij had dat Katanga met zijn mijnindustrie stabiel bleef, stuurde troepen om de kolonisten te beschermen en de *Union Minière* steunde de nieuwe staat door prompt haar belastingen door te storten aan de Katangese regering in plaats van aan de Congolese. Tshombe kreeg ook de steun van het naburige Zuid-Kasai, een diamantrijke provincie die zich onder leiding van Albert Kalonji eveneens afscheidde van Congo.

Lumumba reageerde op de afscheiding door hulp te vragen aan de Verenigde Naties. Die veroordeelden de afscheiding en stuurden een vredesmacht. België moest bovendien van de Verenigde Naties zijn troepen terugtrekken, want die werden beschouwd als agressors. Midden in de Koude Oorlog kreeg Lumumba van Rusland ook vliegtuigen ter beschikking om zijn troepen te verplaatsen binnen Congo. Ondertussen was de relatie tussen Kasa-Vubu en Lumumba tot een breekpunt gekomen en werd Lumumba ontslagen. Hij vluchtte naar Stanleystad, vormde er een eigen regering, maar werd door de troepen van Mobutu (ondertussen opperbevelhebber van het leger) gevangengenomen en overgebracht naar Katanga. Daar werd hij vermoord in nooit opgehelderde omstandigheden op 17 januari 1961.

Katanga was ook onderling verdeeld : de afscheiding was het werk van de Lunda in het zuiden want de Luba in het noorden waren medestanders van Lumumba, wat zeker niet in het voordeel van de afscheiding werkte. Er waren ook heel wat zware gevechten tussen beide etnieën in 1960.

Ondertussen waren er dus vier regeringen in Congo : de door de Verenigde Naties gesteunde regering van Kasa-Vubu en Mobutu in Leopoldstad, de door Rusland gesteunde regering van Lumumba (opgevolgd door Antoine Gizenga) in Stanleystad, de door België gesteunde regering van Tshombe in Katanga en de regering van Albert Kalonji in Zuid-Kasai.

België speelde hierbij een dubbelzinnige rol : enerzijds kon de Belgische regering niet anders dan officieel instemmen met de Verenigde Naties, maar anderzijds gaf het steun aan Katanga, voornamelijk via de *Union Minière*.

Er kwam dan diplomatiek overleg op gang tussen de verschillende partijen tussen januari en mei 1961. Tijdens een conferentie te Coquilhatstad in april 1961 werd Tshombe gevangengenomen en maar eerst na twee maand vrijgelaten na een belofte van samenwerking. Maar die kwam er niet.

Ook Dag Hammarskjöld, de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, kwam bij het conflict om het leven : zijn vliegtuig stortte in 1961 na een missie in Katanga neer in Noord-Rhodesië (vandaag Zambia), waarschijnlijk ten gevolge van een aanslag. Hij werd opgevolgd door de Birmaan U Thant.

Initieel bestond de VN-vredesmacht uit Zweedse soldaten, maar deze hadden weinig zin om te vechten en dat bracht dus niets op. De Zweden werden dan vervangen door Ethiopiërs en Indische Gurka's. De Gurka's

waren berucht voor hun vechtlust vroeger in het Britse leger. Ondertussen spitste de strijd zich toe op Katanga. In december 1961 werd Elisabethstad gebombardeerd en ingenomen. De Ghurka's gingen daarbij zwaar hun boekje te buiten door ook vele burgers te vermoorden, wat een groot schandaal was. Aan de Katangese kant vochten de zogenaamde Katangese Gendarmes, daarbij geholpen door honderden Belgische huurlingen. Deze waren gerekruteerd onder de Belgische troepen die daar geweest waren.

Opnieuw kwam er diplomatiek overleg maar dat vlotte niet goed. In december 1961 werd Zuid-Kasai heroverd door de Congolese troepen en de afscheiding beëindigd. Gesprekken met Gizenga vlotten ook niet goed en de Congolese troepen belegerden Stanleystad en arresteerden Gizenga, wat ook die afscheiding beëindigde. Gesprekken van de Verenigde Naties met Tshombe duurden een jaar zonder veel resultaat. De VN-troepen lanceerden dan een nieuw offensief en namen opnieuw Elisabethstad in, wat ook die afscheiding beëindigde in januari 1963.

De nageschiedenis

Tshombe ging in ballingschap naar Spanje, tot hij in juli 1964 door president Kasa-Vubu gevraagd werd om als eerste minister van Congo een coalitieregering te leiden. Hij was daarbij vrij populair, en dat werd door Kasa-Vubu als een bedreiging aanvoeld zodat die hem vrij snel ontsloeg. Tshombe vluchtte daarop terug naar Spanje. Na de militaire staatsgreep van Mobutu in 1965 waren er geruchten dat Tshombe een opstand voorbereidde, en hij werd in Congo bij verstek ter dood veroordeeld wegens hoogverraad. In juli 1967 werd zijn vliegtuig gekaapt en werd hij ontvoerd naar Algerije waar hij een tijdje in de gevangenis zat en dan huisarrest kreeg. Congo vroeg zijn uitlevering maar dat gebeurde niet. Hij overleed er in 1969 aan een hartaanval en werd begraven te Brussel.

Wat de afscheiding van Katanga had willen voorkomen, gebeurde dan toch in 1966 : de *Union Minière du Haut-Katanga* werd genationaliseerd door president Mobutu. Het kreeg als nieuwe naam *Gécamines*. Van dan af ging het bergaf. Vandaag liggen de mijnactiviteiten grotendeels stil en is *Gécamines* een noodlijdend bedrijf. Katanga is terug een arm gebied. De enorme rijkdom geraakt er gewoon niet meer uit de grond. Vermelden we nog dat in het kader van de zaïriseringspolitiek van Mobutu de naam Katanga in 1971 werd vervangen door Shaba, maar de oorspronkelijke benaming werd terug ingevoerd in 1997.

DE MUNTEN

Van de 17de tot het begin van de 20ste eeuw circuleerden in Katanga en de omringende gebieden de welbekende katangakruisen (*croisettes*) als betaalmiddel. Ze werden in verschillende formaten gemaakt van koper uit de mijnen die reeds door de lokale bevolking werden uitgebaat.

Katangakruis (17^e – 18^e eeuw)

Deze katangakruisen zijn tot op heden het symbool van Katanga gebleven. Ze werden geleidelijk vervangen door de munten (en in mindere mate de biljetten) die de Congo-Vrijstaat uitgaaf vanaf 1887.

Congo-Vrijstaat, 5 Frank 1894 Leopold II

Tijdens de koloniale periode werden in Katanga, zoals in de rest van Belgisch Congo, de munten en bankbiljetten gebruikt die door de Bank van Belgisch Congo in omloop werden gebracht.

*Centrale Bank van Belgisch-Congo en Ruanda-Urundi
10 Frank (1 februari 1957)*

Toen Katanga zich in 1960 had afgescheurd van Congo, boerde het korte tijd vrij goed. Zoals het een echte staat past, werden een eigen vlag, wapenschild en volkslied gecreëerd, eigen postzegels uitgegeven, in samenwerking met Sabena en Sobelair een eigen luchtvaartmaatschappij *Air Katanga* opgezet en eigen nummerplaten voor auto's ingevoerd (wit met rode letters en cijfers; waar hebben we dat nog gezien ?).

Bovendien werd de Nationale Bank van Katanga opgericht, die verantwoordelijk was voor de uitgifte van eigen munten en bankbiljetten in Katangese frank. Deze laatste had dezelfde koers als de Congolese en de Belgische frank.

Als munten werden stukken van 1 en van 5 Katangese frank in koper uitgegeven, die in juli of augustus 1961 in omloop werden gebracht.

1. 1 Frank 1961

Vz. Een "bananentros" ; rondom, verzonken in de zeer brede effen boord, KATANGA (bovenaan) en twee katangakruisen (onderaan).

Kz. Een katangakruis ; links, tussen de armen van het kruis, 1 / FR ; bovenaan rechts, gedeeltelijk over het kruis, BANQUE / NATIONALE ; onderaan rechts, langs de boord, 1961 ; rondom, een effen boord.

Koper – 22,3 mm Ø – 4,8 g

2. 5 Frank 1961

Als nr. 1, maar met 5 / FR in plaats van 1 / FR

Koper – 26,4 mm Ø – 6,4 g – 2.000.000 exemplaren.

Van dit laatste stuk bestaan er ook afslagen in goud, die op 8 augustus 1961 werden geschonken aan de genodigden op de viering van de eerste

verjaardag van de Nationale Bank van Katanga, in hotel Leopold II te Elisabethstad. Deze gouden 5 frankstukken werden ook op de vrije markt aangeboden aan 20 dollar (destijds 1.000 Belgische frank) om de staatskas een beetje te spijzen, en ze werden tevens gebruikt om er de huurlingen mee te betalen.

3. 5 Frank 1961

Als nr. 2.

Goud (0,900) – 26,4 mm Ø – 13,33 g – 20.000 exemplaren.

Aangezien deze munten geen ateliermerk en ook geen graveursnaam dragen, was lange tijd niet duidelijk waar ze werden geslagen en door wie ze werden ontworpen. Onze speurtocht heeft toegelaten deze vragen te beantwoorden.

Het muntatelier

Het enige boek dat iets over het munthuis zegt, is de allereerste uitgave van *Congolese Munten* van François Morin uit 1968, dat ook de bron is van de slagaantallen. Voor de 5 frank in goud geeft hij als muntplaats Brussel, maar voor die in koper schrijft hij: *“Stempels gemaakt door de firma Maison John Pinches (Medallists) Ltd, van Londen, voor rekening van The Mint Birmingham Ltd, te Birmingham, waarschijnlijk op bevel van het Goevernement van Katanga (volgens Jacques Schulman, Amsterdam). Het schijnt dat, op het ogenblik van het vervaardigen der stempels, de firma Pinches gehouden was aan de strengste geheimhouding, maar vermits deze munt uitgegeven werd, heeft deze firma geacht niet verder te moeten zwijgen over hetgeen ze gedaan had”*.

Het is natuurlijk eigenaardig dat de koperen munten te Birmingham zouden geslagen zijn en de gouden te Brussel. Komt daarbij dat James Sweeny in zijn boek *A Numismatic History of the Birmingham Mint* uit 1981 de munten van Katanga niet vermeldt in het overzicht van alle stukken die in de Munt van Birmingham vervaardigd werden, en dat de Koninklijke Munt te Brussel bij navraag liet weten dat ze geen munten voor Katanga geslagen heeft – ook geen gouden – en al evenmin stempels van deze munten bezit. Het medaillebedrijf John Pinches komt al helemaal niet in aanmerking, want dat was niet uitgerust voor de massaproductie van munten. Het mysterie werd dus alleen maar groter.

Duidelijkheid kwam er slechts dank zij een krantenartikel in *The Birmingham Post* van 15 augustus 2005. Dit artikel vertelt dat de collectie munten van eigen makelij van de Munt van Birmingham, die in 2003 bankroet gegaan was, werd geschonken aan het *Birmingham Museum & Art Gallery*. Het meldt bovendien dat deze collectie erg belangrijk was omdat vanuit Birmingham aan de halve wereld munten geleverd waren, zelfs aan staten zoals Katanga, die al lang niet meer bestonden.

The BIRMINGHAM POST.net

IMI's gift is in mint condition

Aug 15 2005 By John Duckers, Business Editor

A collection of coins, minted at the time when Birmingham was the world's money-making machine, has been given to the city as a gift.

For almost a century coins made by IMI jangled in pockets of people in scores of countries around the world, from Algeria and Angola to Zambia and Zimbabwe.

Now the Birmingham-based global engineering business has donated its collection, worth a "considerable five figure sum", to the city's Museum & Art Gallery.

IMI spokesman Graham Truscott said: "It is an incredible collection, from the time when Birmingham supplied the currency for almost half of the world.

"Some, like those for Katanga and British East Africa, don't even exist as names of states anymore.

"It seemed wrong to keep such an interesting collection, which shows just how big a role Birmingham played in the world's financial system, hidden away. We decided the best home for it was the museum, where future generations will be able to see it.

"Many of the coins are for countries that were part of the Empire and then the Commonwealth. But the reputation of Birmingham-made money was so high that there are also coins for countries like Lithuania, Latvia and Iceland, which had little to do with Britain.

"When we showed the collection to a numismatist - a coin specialist - he said it was like being a child in a sweet shop. I have rarely seen someone so excited."

The collection covers the period from before the Great War to the 1990s and includes pieces minted at Witton and King's Norton.

A few copies of each coin were kept as records, and locked in a strong room at IMI. However the company sold its interests in the currency business a few years ago to concentrate on more advanced technologies and sectors.

Some of the coins are very rare: for example the collection has a Greek 50 lepta piece, of which there are fewer than ten left anywhere in the world. The collection also holds commemorative coins, such as one of World Cup Willie - the mascot for the 1966 World Cup.

The coins were sorted and valued by Birmingham specialists Format Coins.

David Vice, one of the firm's directors, said the donation was "a very generous gift from IMI".

He added: "In historic terms this is a very important collection because it is a complete history of the mint. Birmingham has played an enormously big role in world coin making - modern minting started here in the 1790s. It is a major part of the city's history."

Cllr John Alden, Cabinet Member for Leisure, Sport and Culture, said: "Donating this collection is a very generous and forward-looking move by IMI. We will be able to show that Birmingham wasn't just the workshop of the world, but also made the very money that paid for our goods.

"This is almost certainly the last major collection of Birmingham-made coins available. We've already starting work on cataloguing the collection, and we hope to be able to display some of the best examples in the museum in the near future."

IMI is now concentrated on the two business areas of fluid controls and retail dispense.

*Het artikel van John Duckers, IMI's gift is in mint condition,
in The Birmingham Post van 15 augustus 2005*

Contacten met dat museum bevestigden dat in de schenking de volgende Katangese munten voorkwamen : twee exemplaren van 1 frank in koper, twee exemplaren van 5 frank in koper, één exemplaar van 5 frank in goud en één gouden muntplaatje voor de 5 frank.

Dit maakt de zaken dus duidelijk : alle munten, inclusief de gouden, werden geslagen door *The Mint Birmingham Ltd.* Dit was een privé-munthuis, dat er waarschijnlijk geen problemen mee had om munten te slaan voor een officieel niet-bestaand land, en zulks ook gemakkelijk geheim kon houden, reden waarom het niet in het boek van Sweeny vermeld werd. Eender welk atelier van een nationale overheid zou ongetwijfeld problemen gehad hebben met de Verenigde Naties indien ze deze munten hadden geproduceerd. En Morin was dus verkeerd met te zeggen dat de gouden exemplaren te Brussel vervaardigd werden.

De ontwerper

Was daarmee uitgeklaard waar de munten werden geslagen, dan bleef er nog de vraag wie ze had ontworpen. Ook deze vraag hebben we kunnen beantwoorden : het is de te Wépion bij Namen woonachtige Claude Charlier.

Charlier werd geboren te Namen in 1930, en studeerde aan de *École d'Art* van Maredsous waar hij zich vooral in het beeldhouwen, goudsmeden, koperslagen en tekenen bekwaamde.

Claude Charlier

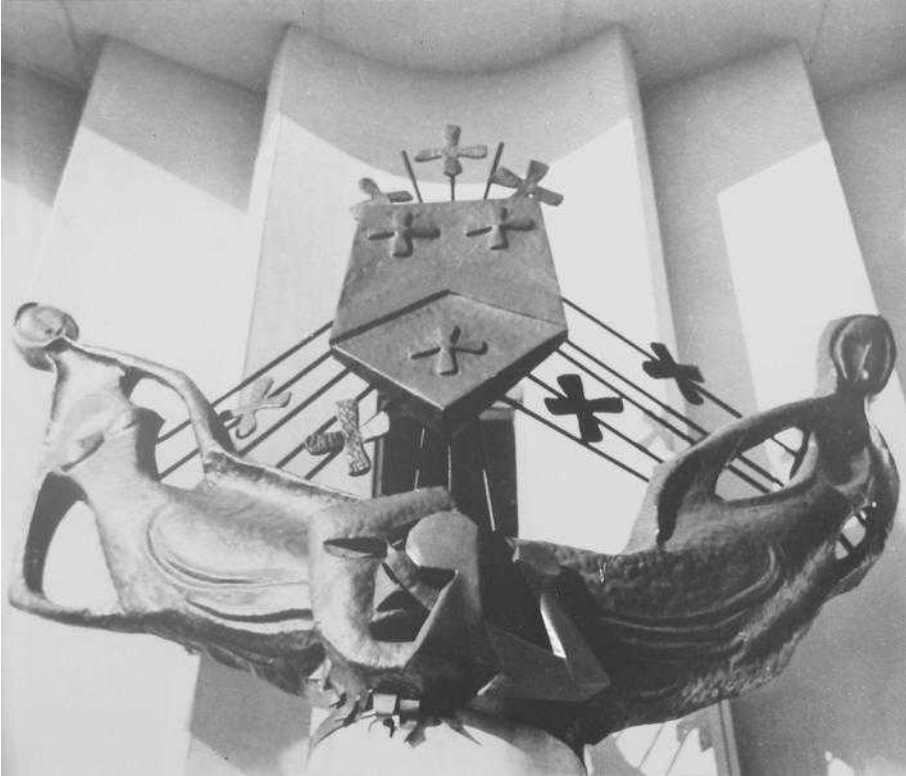
Hij deed zijn legerdienst, die toen twee jaar duurde, in 1952-53. Toen men hem er vroeg naar zijn kwalificaties zei hij “tekenaar”, want hij dacht dat “kunstenaar” bij militairen niet in goede aarde zou vallen. Het zou zijn verdere levensloop bepalen. Na een jaar dienst in België zocht het leger een decorateur voor zijn nieuwe kazerne te Kamina (Katanga), en Charlier stelde zich kandidaat. Zo bracht hij het tweede jaar van zijn legerdienst door in Belgisch Congo.

De Congolese microbe had hem blijkbaar te pakken, want na zijn legerdienst trok hij op avontuur naar Elisabethstad (Katanga) waar hij in 1954 arriveerde met slechts twee valiezen, een fiets en nauwelijks geld. Hij verdiende er de kost met allerlei stielen, zoals tuinen aanleggen, fresco’s tekenen en land opmeten, tot hij in contact kwam met de Belgische architect Claude Strebelle en die hem een lokaal aanbood in zijn architectenbureau. Daar kon Charlier als zelfstandige zijn kunsten beoefenen, voornamelijk het beeldhouwen in metaal en het koperslagen. Hij organiseerde er enkele tentoonstellingen en liet zich opmerken.

Claude Strebelle bouwde in 1956 het architecturaal zeer mooie theater van Elisabethstad, dat ook vandaag nog steeds het “gezicht van Lubumbashi” is. Hij gaf opdracht aan Charlier een kunstwerk te maken om de gevel te versieren. Het werd “Theater & Muziek”, een sculptuur in koper van 3 op 4 meter met links een allegorie van het theater (met masker), rechts een allegorie van de muziek (met harp), bovenaan het wapenschild van Elisabethstad en versierd met een aantal katangakruisen.

Het theater van Elisabethstad van architect Claude Strebelle met op de gevel de sculptuur “Theater & Muziek”

De sculptuur "Theater & Muziek" van Claude Charlier

Het is dan ook niet verwonderlijk dat Charlier na de afscheuring van Katanga in 1960 door de Katangese minister van Financiën Jean-Baptiste Kibwe benaderd werd met het verzoek om munten voor Katanga te ontwerpen. Hij maakte een groot ontwerp op papier van de voor- en keerzijde voor een 5 en 1 frankstuk, evenals drie maquettes in koper van de voorzijde met een diameter van 10 à 15 cm. Het ontwerp werd voorgesteld aan president Tshombe die de zaak goedkeurde.

Helaas kreeg Charlier het ontwerp en de maquettes nooit terug, maar er zijn wel volgende foto's van bewaard gebleven :

Koperen maquette van de voorzijde

Het ontwerp van de munten van Katanga, (in dunne lijnen ook de 5 frank) met onderaan plaats voor de handtekeningen van Tshombe en Kibwe

Op onze vraag wat er op de voorzijde van de munten afgebeeld staat, antwoordde Claude Charlier : een tros bananen ! Maar toen we repliceerden dat bananen omhoog groeien en vrij rechte trossen vormen die onderaan niet in een punt toelopen, antwoordde hij : dan is het een bananentros op

zijn kop; en ik moest hem ook binnen die cirkel van de munt krijgen, daarom is hij onderaan smaller. Een graveur heeft ook een "artistieke vrijheid". Laten we het dus een bananentros noemen, gezien door het oog van een kunstenaar.

Charlier haalde in het onafhankelijke Katanga nog een andere opdracht van de overheid binnen, voor het ontwerpen van een reeks postzegels (zie verder). Na zijn pensionering bleef hij actief op artistiek vlak. Ook als medailleur, met de creatie van drie gegoten bronzen penningen voor bevriende instellingen :

- een eenzijdig bronzen plaketafbeelding voor de *Académie des Beaux-Arts de Namur (cours du soir)* in 1989 ;
- een bronzen plaketafbeelding voor het *Syndicat d'Initiative de Jambes* in 2005 ;
- een bronzen plaketafbeelding voor het *Musée provincial des Arts anciens du Namurois* te Namen in 2005.

DE BANKBILJETTEN

Bankbiljetten van Ruanda-Burundi, voorzien van een opdruk

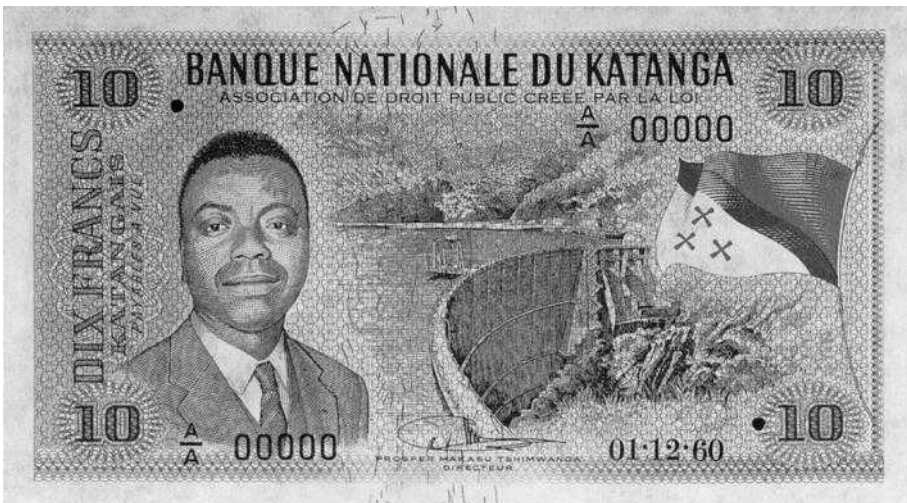
In het Belgisch protectoraat Ruanda-Urundi werden na de onafhankelijkheid van Belgisch Congo nieuwe bankbiljetten in omloop gebracht. Deze werden gedrukt door Thomas de la Rue & Company in Engeland, met als vroegste uitgifdatedatum 15 september 1960. Een aantal exemplaren van 5, 10, 20 en 50 frank van deze emissie werden op de voor- en keerzijde voorzien van de opdruk GOUVERNEMENT KATANGA in rode inkt. Wanneer deze precies in Katanga in omloop kwamen is niet geweten, maar waarschijnlijk was dit ergens tussen eind september 1960 en 9 januari 1961 (toen de Katangese biljetten van de eerste serie werden uitgegeven). Ze zijn vandaag zeer zeldzaam.

4. 5 Frank van Ruanda-Burundi, met overdruk
Overwegend helderbruin en groen van kleur – 100 x 58 mm.
A. PICK, nr. 1.
5. 10 Frank van Ruanda-Burundi, met overdruk
Overwegend blauwgrijs, blauw en rose van kleur – 114 x 60 mm.
A. PICK, nr. 2.
6. 20 Frank van Ruanda-Burundi, met overdruk
Overwegend groen en rose van kleur – 130 x 63 mm.
A. PICK, nr. 3.
7. 50 Frank van Ruanda-Burundi, met overdruk
Overwegend rood, violet en blauw van kleur – 140 x 67 mm.
A. PICK, nr. 4.

De *Banque d'Emission du Rwanda et du Burundi* bracht tezelfdertijd ook biljetten van 100, 500 en 1.000 frank uit, maar van deze coupures werden nog geen exemplaren met de Katangese opdruk gesignaleerd.

Proefdrukken van Waterlow & Sons (1960)

De Engelse drukkerij Waterlow & Sons werd door Katanga gecontacteerd met het oog op de aanmaak van haar bankbiljetten. Ze vervaardigde proefdrukken van 10 en 20 frank, maar uiteindelijk ging het contract naar een andere firma. Er zijn slechts enkele volledig afgewerkte exemplaren van deze proefdrukken bekend, met serienummer A/A 00000 en uitgiftedatum 01 12 60.

8. 10 Katangese frank

Vz : Portret van Moïse Tshombe, de Delcommunedam op de Congostroom en de Katangese vlag.

Kz : Een grote industriële kopergieterij.

Overwegend groen, bruin en rood van kleur – 136 x 75 mm.

A. PICK, nr. 11.

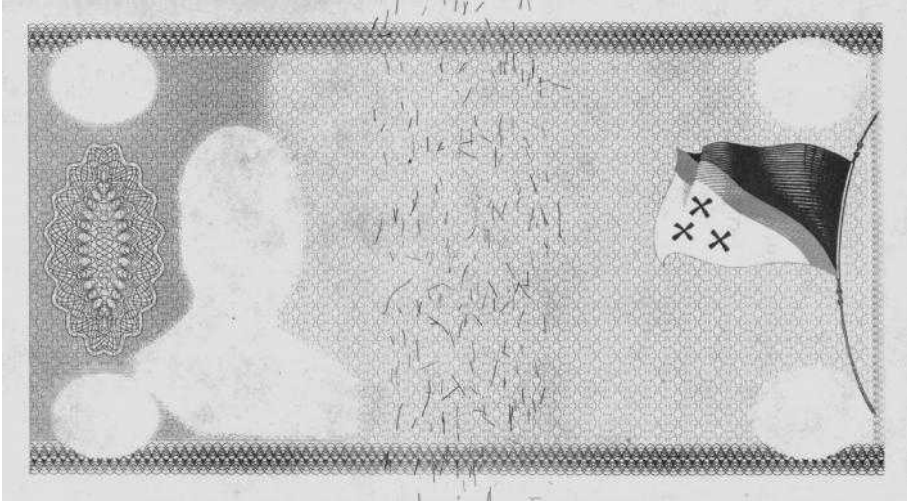
9. 20 Katangese frank

Vz : Portret van Moïse Tshombe, een mijnstadje en de Katangese vlag

Kz : Twee mijnwerkers met een pneumatische boor.

Overwegend groen, bruin en rood van kleur – 136 x 75 mm.

Daarnaast bestaan ook nog een aantal onafgewerkte biljetten, waarop het serienummer, de datum en het portret van Tshombe op de voorzijde ontbreken.

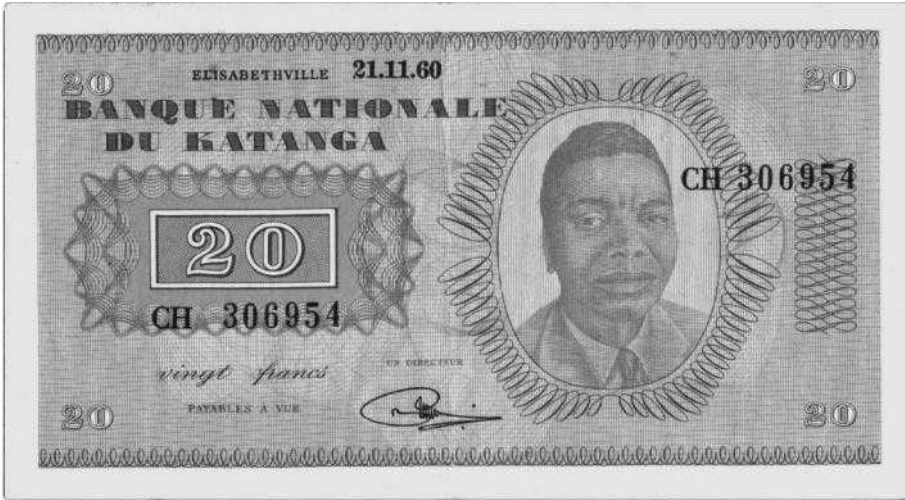
Eerste serie (1960-1961)

Op 9 januari 1961 bracht de Banque Nationale du Katanga haar eigen bankbiljetten in omloop. Deze emissie was eind 1960 gecreëerd en omvatte coupures van 10, 20, 50, 100, 500 en 1000 Katangese frank. De biljetten werden in Zwitserland gedrukt door Roto-Sadag SA. Deze drukkerij was niet gespecialiseerd in dit soort werk en gebruikte een weinig geschikte papiersoort. De biljetten verkeerden daardoor al na kortstondig gebruik in een zeer slechte staat. Ze liet trouwens ook de serienummers en de datum door een onderaannemer drukken omdat ze dat zelf niet kon.

Alle coupures waren van hetzelfde type, met het portret van Moïse Tshombe op de voorzijde en het theater van Elisabethstad op de keerzijde. De drie kleinste en de drie grootste coupures hadden telkens dezelfde afmetingen.

10. 10 Katangese frank
 Vermelde data : 1.12.60 en 15.12.60
 Overwegend lila en geel van kleur – 137 x 76 mm.
 A. PICK, nr. 5.

11. 20 Katangese frank

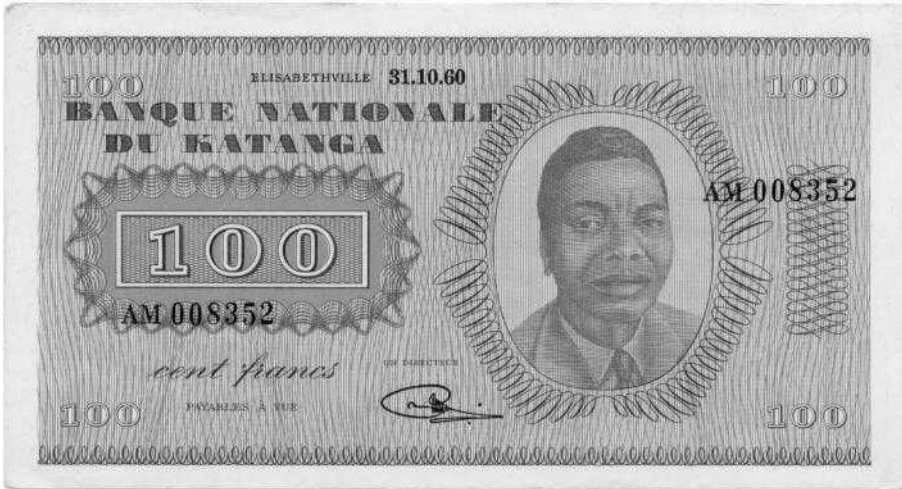
Vermelde data : 21.11.60 en 1.12.60

Overwegend azuurblauw, bruin en blauw van kleur – 137 x 76 mm.

A. PICK, nr. 6.

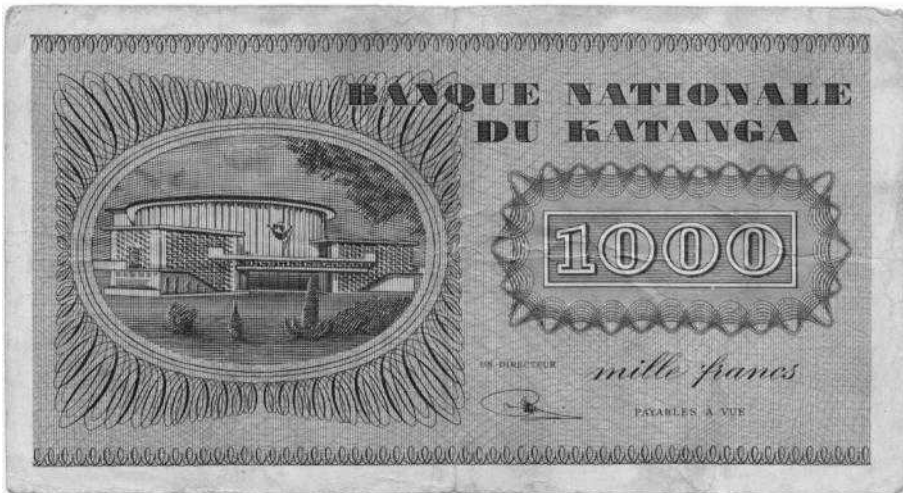
12. 50 Katangese frank
 Vermelde data : 10.11.60
 Overwegend zalmkleurig, blauw en lila van kleur – 137 x 76 mm.
 A. PICK, nr. 7.

13. 100 Katangese frank
 Vermelde data : 31.10.60
 Overwegend oranje, lila en groen van kleur – 156 x 85 mm.
 A. PICK, nr. 8.

14. 500 Katangese frank
 Vermelde data : 31.10.60
 Overwegend violet, groen en olijfgroen van kleur – 156 x 85 mm.
 A. PICK, nr. 9.

15. 1.000 Katangese frank
 Vermelde data : 31.10.60
 Overwegend blauw, bruin en azuurblauw van kleur – 156 x 85 mm.
 A. PICK, nr. 10.

Er bestaan vrij veel biljetten van deze eerste serie met afwijkende kenmerken :

- exemplaren met het woord SPECIMEN ingeponst. Deze dragen als uitgiftedatum 00.00.00 en als serienummer ZZ 991 gevolgd door drie cijfers, en werden door Katanga als voorbeelden verstuurd naar diverse buitenlandse banken.

- onafgewerkte of foutieve exemplaren, waarop de datum en het serienummer of het portret van Tchombe ontbreken of die op de verkeerde maat zijn afgesneden. Ze zijn waarschijnlijk afkomstig uit de afvalcontainers van Roto-Sadag, die helemaal geen beveiligde drukkerij van waardepapieren was en blijkbaar slordig omsprong met de in die branche gebruikelijke strenge normen voor de vernietiging van foutief gedrukte biljetten.
- ontwaarde exemplaren met onderaan twee grote uitgeponste gaten en soms met de opdruk ANNULE in zwarte inkt.

Tweede serie (1962-1963)

In het voorjaar van 1962 werden biljetten van 100, 500 en 1.000 Katangese frank van een nieuw type in omloop gebracht. Ze werden gedrukt door de terzake gespecialiseerde Nederlandse drukkerij Johan Enschedé en Zonen. Iedere coupure was op de voorzijde voorzien van een andere afbeelding en het papier was voorzien van de kop van een olifant als watermerk.

16. 100 Katangese frank
 Vz : Een vrouw die maïs oogst.
 Kz : Rozet met maskers en speren.
 Vermelde data : 18 MAI 1962, 15 AOUT 1962, 15 SEPTEMBRE 1962
 en 14 JANVIER 1963
 Overwegend groen van kleur – 136 x 65 mm.
 A. PICK, nr. 12.

17. 500 Katangese frank
 Vz : Een man met een kleine oven die een katangakruis giet.
 Kz : Rozet met maskers en speren.
 Vermelde datum : 17 AVRIL 1962
 Overwegend purper van kleur, 146 x 70 mm.
 A. PICK, nr. 13.

18. 1.000 Katangese frank

Vz : Een vrouw met een kind op de rug, die katoen oogst.

Kz : Rozet met maskers en speren.

Vermelde datum: 26 FEVRIER 1962

Overwegend blauw van kleur, 156 x 75 mm

A. PICK, nr. 14.

Van de biljetten van deze tweede serie bestaan exemplaren met de opdruk SPECIMEN in rode inkt dwars over de voor- en keerzijde. Deze dragen dezelfde datum als de circulerende biljetten en het serienummer ZZ 000000 (op de 100 en 500 frank) en ZZ 0000000 (op de 1.000 frank). Deze specimen werden door Katanga verstuurd naar diverse buitenlandse banken als voorbeelden voor de komende officiële emissie.

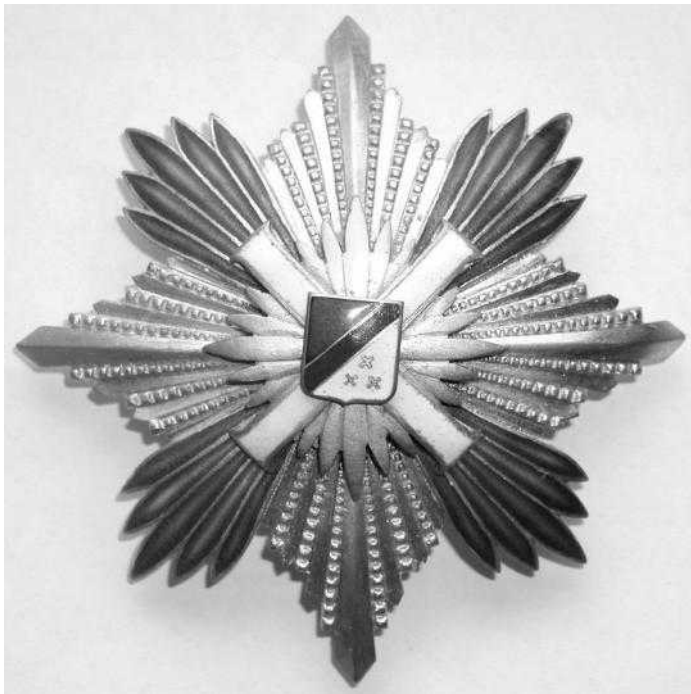
DE ERETEKENS

Orde van de Katangese Verdienste

Tshombe richtte per decreet van 16 januari 1961 de Orde van de Katangese Verdienste (*Ordre du Mérite Katangais*) op, die uit zes verschillende graden bestond :

- de eerste graad van groot-kruis (*grand-croix*)
- de tweede graad van groot-officier (*grand-officier*)
- de derde graad van commandeur
- de vierde graad van officier
- de vijfde graad van ridder (*chevalier*)
- de zesde graad van medaille

In deze orde werden personen opgenomen die zich verdienstelijk hadden gemaakt voor Katanga. De eerste graad werd aan slechts enkele personen uitgereikt, waaronder Tshombe zelf. De tweede en derde graad werd toegekend aan ministers. Ook een aantal Belgen werd met een graad vereremerkt.

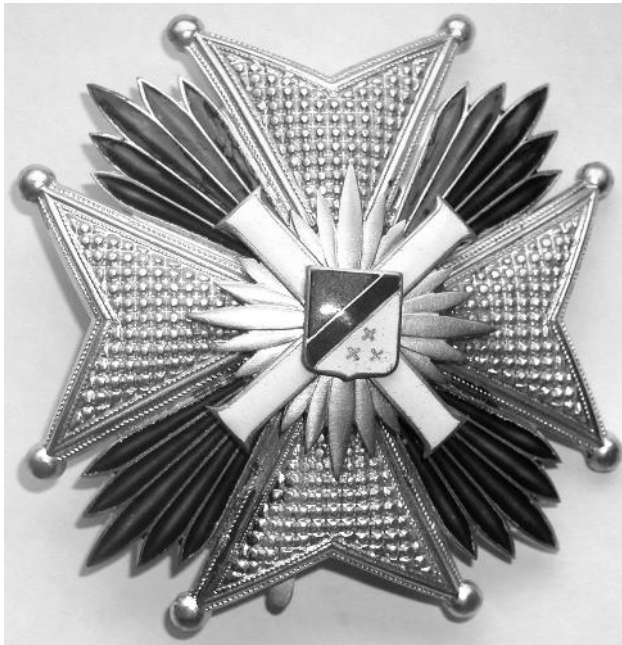
19. Ster van het groot-kruis

Vz. Zilveren ster met acht stralenbundels ; vier daarvan hebben dertien stralen (afwisselend gepareld en glad) en de andere hebben er vijf (alle glad en groen geëmailleerd) ; in het centrum ligt een wit geëmailleerd breedarmig Sint-Andrieskruis (*croisette*) met vijf gouden stralen in elke hoek ; op het Sint Andrieskruis is een Frans schild met het rood, groen en wit geëmailleerd wapen van Katanga bevestigd.

Kz. Effen, concaaf veld met een vlakke en stompe bevestigingsnaald ; in het centrum, op een ovaal plaatje, ETABLISSEMENT J. FONSON-BRUXELLES ; links en rechts van het plaatje, een bevestigingshaak.

Zilver – ca. 89 x 88,5 mm – 20 exemplaren.

De houders van het groot-kruis droegen bovendien een sjerp met het commandeurskruis.

20. Ster van groot-officier

Vz. Bolgepunt Maltezerkruis, met gepareelde armen en vijf groen geëmailleerde stralen in de hoeken ; in het centrum ligt een wit geëmailleerd breedarmig Sint-Andrieskruis (*croisette*) met vijf gouden stralen in elke hoek ; op het Sint Andrieskruis is een Frans schild met het rood, groen en wit geëmailleerd wapen van Katanga bevestigd.

Kz. Als van nr. 19.

Zilver – 79 mm breed (88 mm Ø) – 50 exemplaren.

21. Commandeurskruis

Vz. Wit geëmailleerd Maltezerkruis, met vijf groen geëmailleerde stralen in elke hoek ; in het centrum ligt een wit geëmailleerd breedarmig Sint-Andrieskruis (*croisette*) met vijf gouden stralen in elke hoek ; op het Sint Andrieskruis is een Frans schild met het rood, groen en wit geëmailleerd wapen van Katanga bevestigd.

Kz. Effen.

Via het rechthoekig draagoog bovenaan opgehangen aan gekruiste en groen geëmailleerde palmtakken die uitlopen op een draagoog met een lange en brede schakel ; door de schakel is een groene sjerp met witte zijstrepen en rode boorden getrokken van 45 mm breed.

Verguld – ca. 48 x 48 mm – 75 exemplaren.

22. Officerskruis

Als nr. 21.

Via het rechthoekig draagoog bovenaan opgehangen aan gekruiste en groen geëmailleerde palmtakken die uitlopen op een bolvormig draagoog met een ring ; door de ring is een groen lint met witte zijstrepen en rode boorden getrokken van 36 mm breed en met een rozet van 23 mm doormeter.

Verguld – ca. 38 x 38 mm – 100 exemplaren.

23. Ridderkruis

Als nr. 21, maar alle metalen delen zijn zilverkleurig en het lint is niet voorzien van een rozet.

Zilver – ca. 38 x 38 mm – 500 exemplaren.

Er bestaan ook ridderkruisen met het verguld centraal gedeelte van de officierskruisen.

24. Ordemedaille

Vz. breedarmig Sint-Andrieskruis (*croisette*), geplaatst op een ronde krans van twee palmtakken ; op het centrum van het kruis is een Frans schild met het wapen van Katanga geplaatst ; rondom, een effen boord.

Kz. Effen.

Via het bebladerd draagoog bovenaan opgehangen aan gekruiste palmtakken die uitlopen op een breed dwars geplaatst draagoog met een ring ; door de ring is een groen lint met witte zijstrepen en rode boorden getrokken van 36 mm breed.

Brons – 31,5 mm Ø – 1.000 exemplaren.

Katangees Militair Kruis

Op 3 maart volgde nog een decreet dat het ereteken van het Katangees Militair Kruis invoerde (*Croix Militaire Katangaise*), ter beloning van citaties op de dagorders van legerkorpsen of andere hogere eenheden van de Katangese strijdkrachten. Dit ereteken werd echter reeds een eerste maal uitgereikt op 1 maart.

24. Katangees Militair Kruis

Vz : Bolgepunt Maltezerkruis met glad gerande en gekorrelde armen ; het centrum, dat bedekt is door een schild met het rood, groen en wit geëmailleerd wapen van Katanga, wordt gekruist door twee zwaarden met opwaarts gerichte klinges ; de bovenste arm van het kruis is getopt door een katangakruis.

Kz : Identiek aan de voorzijde, maar met op de achterzijde van het katangakruis een ring waardoor het lint loopt.

Uitgesneden en opengewerkt, en opgehangen aan een vermiljoenrood lint met witte zijstrepen en groen afgeboord.

Brons – 39 x 46 mm – 1.000 exemplaren.

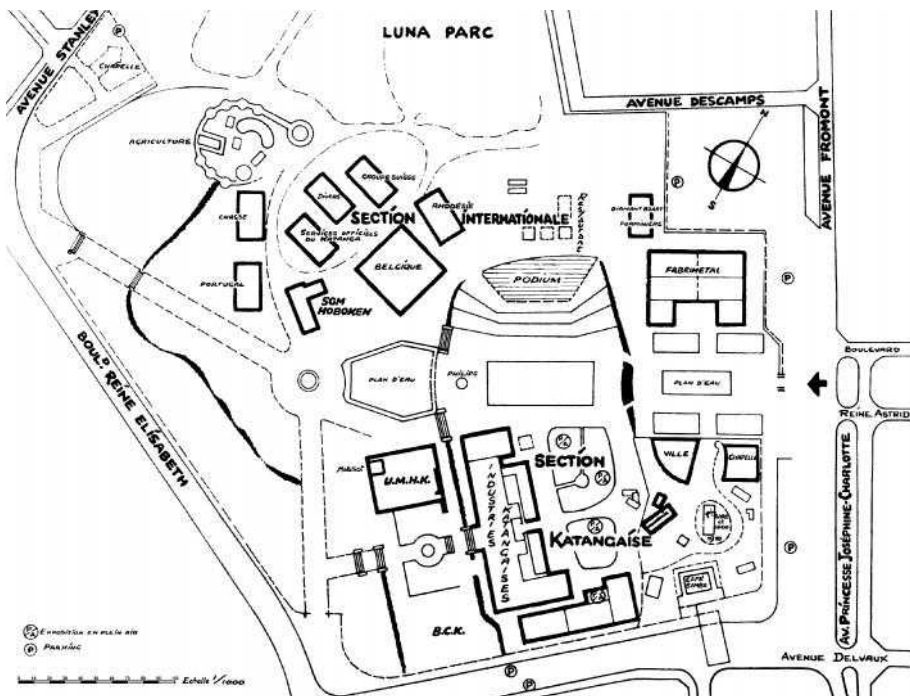
Opmerkelijk is wel de decorering met het Katangees Militair Kruis van het monument voor de gesneuvelden van beide wereldoorlogen te Elisabethstad tijdens een plechtigheid van oud-strijders op 11 november 1961.

Alle eretekens werden vervaardigd door het Belgische bedrijf Fonson te Brussel. Een commissie stond in voor de toekenning ervan, maar aangezien de afscheiding van Katanga niet lang geduurd heeft zijn er waarschijnlijk niet erg veel uitgereikt.

Er was ook een herinneringsmedaille voor het onafhankelijke Katanga voorzien, maar deze werd nooit aangemaakt.

DE PENNINGEN VAN DE FOIRE INTERNATIONALE TE ELISABETHSTAD (1961)

Het hoogtepunt van de afscheiding van Katanga was de *Foire Internationale* die van 6 tot 23 juli 1961 te Elisabethstad doorging. Deze tentoonstelling was al gepland sinds 1958 en de eerste werken op het terrein werden reeds uitgevoerd eind 1959. Ze was bedoeld om het 50-jarig bestaan van de stad te vieren, die gesticht was in 1911 en genoemd werd naar koningin Elisabeth, de echtgenote van de toenmalige Belgische koning Albert I. De tentoonstelling was dus al lang gepland vóór de afscheiding van Katanga een feit werd, maar kon toch doorgaan ondanks de woelige omstandigheden. Ze zette vooral de mijnactiviteiten in de verf.

Plan van de Foire Internationale te Elisabethstad

De tentoonstelling had twee afdelingen : de *section internationale* en de *section katangaise*. In de *section internationale* stonden de buitenlandse paviljoenen. België nam er de belangrijkste plaats in, met drie paviljoenen : dat van België zelf, van *Fabrimetal* en van Hoboken.

*Foire Internationale te Elisabethstad
Paviljoen van België*

Het paviljoen van Hoboken was een annex aan dat van België en eigenlijk maar een hangar. Er waren twee dochtermaatschappijen van de *Union Minière du Haut-Katanga* (U.M.H.K.) in ondergebracht : de *Société Générale Métallurgique de Hoboken* en de *Société Générale des Minerais*, die de ertsen verwerkten die de U.M.H.K. in Katanga ontgon.

*Foire Internationale te Elisabethstad
Paviljoen van Hoboken*

Naast België hadden alleen Portugal en Rhodesië, allebei landen met belangrijke mijnactiviteiten in Afrika, nog een eigen paviljoen. Er stond ook een toren van Philips.

In de *section katangaise* bevond zich uiteraard een paviljoen van de Belgische onderneming U.M.H.K., het toen belangrijkste mijnontginningsbedrijf in Congo, een openluchtstand van de spoorwegmaatschappij *Bas-Congo au Katanga* (B.C.K.), het café *Simba* (een belangrijke brouwerij van Katangees bier), een paviljoen van lokale bedrijven en diverse andere.

*Foire Internationale te Elisabethstad
Paviljoen van de U.M.H.K.*

*Foire Internationale te Elisabethstad
Paviljoen van Fabrimetal*

De *Foire* kreeg een andere dimensie omdat ze midden in de Katangese afscheiding viel. Ze ging natuurlijk gepaard met de nodige festiviteiten en werd bezocht door een aantal hoogwaardigheidsbekleders, waaronder Tshombe zelf en zijn ministers. Er kwamen ook zeer veel Belgen die ter

plaatsse actief waren in de mijnbouwsector. De massale aanwezigheid van België met zijn paviljoenen en mensen maakte wel duidelijk dat België de afscheiding van Katanga gunstig gezind was.

De *Société Générale Métallurgique de Hoboken* en de *Société Générale des Minerais* gaven ter gelegenheid van de Foire een penning en een jeton uit :

25. Penning van de *Société Générale Métallurgique de Hoboken* en de *Société Générale des Minerais*, 1961

Vz : Het paviljoen Hoboken in vogelperspectief ; in de afsnede, 1961 ; rondom, FOIRE INTERNATIONALE D'ELISABETHVILLE en een effen boord.

Kz : SOCIETE GENERALE METALLURGIQUE / DE HOBOKEN / — .
— / SOCIETE GENERALE / DES / MINERAIS (de eerste regel volgt de rand) ; rondom, een effen boord.

Rond – brons 50,4 mm Ø.

26. Jeton van de *Société Générale Métallurgique de Hoboken* en de *Société Générale des Minerais*, 1961

Als nr. 25.

Rond, met draagoog – metaal met goudkleurige patina 30 mm Ø.

Atelier : knopenfabrikant R. De Rooster.

Er bestaat ook een grote gietpenning met een speciale vorm, die een katangakruis vertoont en de tekst ELISABETHVILLE 1911.1961. Wie deze uitgaf en waar ze gemaakt werd is niet duidelijk, maar mogelijk zijn dat de organisatoren van de *Foire* zelf of de U.M.H.K., waarvan geweten is dat ze af en toe hebbedingetjes in koper of brons vervaardigde.

27. Plaket, 1961

Vz : Rechts in het veld, een katangakruis ; links, 1911 / . / 1961 boven een schild met het wapen van Elisabethstad ; onderaan, ELISABETHVILLE

Kz : Effen.

Vierhoek met afgeronde hoeken.

Koper – 105 mm (diagonaal)

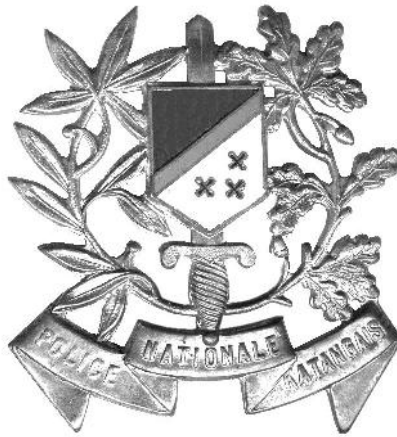
Ter gelegenheid van de *Foire Internationale* werd ook een wedstrijd georganiseerd voor de creatie van een speciale serie postzegels. Claude Charlier, de ontwerper van de Katangese munten, nam er aan deel en won de wedstrijd. Er werden zes zegels uitgegeven met drie verschillende motieven : landbouw, transport en industrie. Ze vertonen allemaal drie katangakruisen, het nationaal symbool, en waren destijds ook in België verkrijgbaar voor verzamelaars. Merk op dat de munten ook drie katangakruisen vertonen : twee op de voorzijde en één op de keerzijde.

Katangese postzegels voor de Foire Internationale, ontworpen door Claude Charlier en gedrukt door Hélio Courvoisier s.a., La Chaux-de-Fonds, Zwitserland

KENTEKENS

Tijdens de Katangese secessie werden uiteraard tal van insignes ingevoerd ten behoeve van de militairen en functionarissen van de nieuwe staat. Daarnaast waren er ook privé-verenigingen die de nieuwe politieke situatie op hun kentekens tot uiting deden komen.

Kenteken van de nationale politie

Kenteken van de Touring Club

Het numismatisch karakter van deze kentekens is echter aanvechtbaar. Er wordt in dit artikel daarom niet verder op ingegaan.

BIBLIOGRAFIE

Pieter DE COSTER, *De eerste Europese ontdekkingsreizen in Katanga, 1797-1897*, licentiaatsthesis, Universiteit Gent, 1996-1997.

www.ethesis.net/katanga/katanga_inhoudstafel.htm

Wikipedia, *Congo Crisis*, http://en.wikipedia.org/wiki/Congo_Crisis

Myriam DORMAL, *La Fonction crée la Forme – Le Théâtre*.

<http://users.skynet.be/fa331911/divers/theatr.htm>

John DUCKERS, *IMI's gift is in mint condition*, in *The Birmingham Post*, 15 augustus 2005.

Frans MORIN, *Congolese Munten*, Boom, 1968.

Albert PICK, *Standard catalog of world paper money – Volume two : general issues*, Iola, 1994.

Linley SAMBOURNE, spotprent in het Engelse tijdschrift *Punch*, 10 december 1892, p. 266.

Ivo SUETENS, *Die Orden und Ehrenzeichen der Unabhängigen Republik Katanga 1960-1963*, in *Ordenskunde, Beiträge zur Geschichte der Auszeichnungen*, nr. 36, (1970), p. 350-368.

Ivo SUETENS, *Een ereteken en een knoopsgat...*, in *Tijdschrift voor numismatiek*, 1982, nr. 3, p. 73-76.

James O. SWEENEY, *A numismatic history of the Birmingham Mint*, Birmingham, 1981.

Peter SYMES, *The Bank Notes of Katanga*, Canberra, 1998.

Jacques TOUSSAINT, *Art & patrimoine, Claude Charlier, dessinateur*, in *Côté Jambes, périodique d'information du Syndicat d'Initiative de Jambes*, nr. 50 (3ème trimestre 2005), p. 8-9.

Michel R. Lupant, *Emblèmes de l'Etat du Katanga, Emblems of the State of Katanga 1960-1963*, Centre Belgo-Européen d'Etudes des Drapeaux, Ottignies, 2004.

Met dank aan Claude Charlier voor het ter beschikking stellen van diverse foto's, postzegels en medailles.

De foto's van de bankbiljetten van de eerste en tweede serie zijn van de verzamelingen van Werner Grosemans en Willy Boeckx, waarvoor dank.

Alle afgebeelde eretekens komen uit de verzameling van het Penningkabinet te Brussel, waarvoor dank.